

ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏՆՐՅԱՆ

(Փոխտնօրդ Առաքառյան թիմի)

ՀԱՄԱՌՈՑ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ԵՐԵՎԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Գ. Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

րևանի պատմական եկեղեցիներից է նաև Կոնդի Ս. Հովհաննես Մկրտչի եկեղեցին, որի տեղում հնում եղել է մի փոքր եկեղեցի, կործանված 1679 թվականի մեծ երկրաշարժից:

Ըստ Սիմեոն կաթողիկոսի վկայության, Կոնդի Ս. Հովհաննես եկեղեցին վերակառուցվել է Նահապետ կաթողիկոս Ուտայեցու օրոք (1691—1705). «Շինեաց զմրևանու երկու եկեղեցիսն, Քանաքեռու, զԿոնտին, և զայլոց րազմաց զեղօրէից եկեղեցիս խարտեալ քարիւ ի հիմանէ»¹:

Ս. Հովհաննես եկեղեցու արևելյան պատի վրա, դրսից, փորագրված է կառուցման թվականը՝ ՌՃՄ Թ (1701):

Նախքան Ս. Հովհաննես եկեղեցու ավարտը, Նահապետ կաթողիկոսը վախճանվում է և կառուցումը շարունակվում է Աղեքսանդր Ա Զուղայեցու օրոք (1706—1714): Այդ առթիվ, Աղեքսանդր Ա Զուղայեցին, նորավարտ եկեղեցու հարավային պատի վրա, մեջտեղի լուսամուտի վերևի մասում, զետեղել է տվել մի խաչքար հետևյալ արձանագրությամբ. «Յիշատակ է սուրբ խաչս Տիառն Աղեքսանդր կաթողիկոս Զուղայեցի»: Խաչքարը այսօր էլ իր տեղում մնում է անաղարտ:

Հովհաննես եպիսկոպոս Շահաթույանցը Կոնդի Ս. Հովհաննես եկեղեցու կառուցման թվականը սխալմամբ համարում է ՌՃՄԷ

(1708), հենվելով 1708 թվականը կրող մի խաչքարի վրա: 1708 թվականը, սակայն, ոչ թե եկեղեցու շինության թվականն է, այլ խաչքարի զետեղման: Շահաթույանցը գրում է. «Թաղ քաղաքիս է Կոնդ... եկեղեցի հայոց ի հիւսիսակողմն քաժնի այսր թաղի կառուցեալ ի տաշածոյ քարանց, և ըստ մասին յանհարթ որձաքար վիմաց ի թուին Հայոց ՌՃՄԷ, ի վերայ չորից սեանց օրօցաձև բաականաչափ մեծութեամբ և է յանուն Յովհաննու Մկրտչի. ունի դերիս սեղանս, դերկուս աւանդատունս յաջմէ և յահեկէ, և դերկուս դրունս յարևմտից և ի հարաւոյս»²:

Ս. Հովհաննես եկեղեցու կառուցման մասին Շահաթույանցի սխալը կրկնում է Հ. Ղ. Ալիշանը. «Եկեղեցին յանուն Ս. Յովհաննու Մկրտչի քարակերտ շինեալ է յամի 1708, երիւք սեղանովք և երկու աւանդատամբք»³:

Ս. Հովհաննես եկեղեցին ունի պատարագի երեք սեղան, աւագ սեղանը՝ հանուն Ս. Աստվածածնի, աջակողմյանը՝ հանուն Ս. Հովհաննու Կարապետի, ձախակողմյանը՝ հանուն Ս. Գրիգոր Լուսավորչի:

Մինչև 1740-ական թվականները եկեղեցին ունեցել է երկու գոներ՝ հարավային և արևմտյան, ինչպես վկայում է Շահաթույանցը: Այսօր նա ունի երեք գոտ՝ հարավային, արևմտյան և հյուսիսային կողմերում: Հյուս-

¹ Սիմեոն կաթողիկոս, «Ջամբու», էջ 28:

² Շահաթույանց, «Առաքառյութիւն...», Թ, էջ 148:

³ Հ. Ղ. Ալիշան, «Այրարատ», էջ 311:

սխալին դռան կառուցման մասին առ ալժմ չկա որևէ տեղեկություն:

Ս. Հովհաննես եկեղեցու արևելյան և հարավային պատերի վրա, դրսից, ինչպես նաև եկեղեցու մեջ, պատերի վրա, կան մի շարք կարևոր արձանագրություններ: Արևելյան պատի արձանագրությունը խաչաձև է, հաշի

«Կամա Աստուծոյ
եկեղեցիս Մելիք
Աղամալ շինեալ ի յի-
շատակ իւր ծնողաց
Մելիք Ստաուրին, Խան-
րեկին և Եղոյ Մելիք
Ստաուրին, Սեակին, Աղաէլին»:

Կոնդի Ս. Հովհաննես եկեղեցին:

վերին մասում փորագրված է «Նշան յաղոթոյ տէրունական ի Իրեկուրիւն Ուղղոյ»: Միջին մասում փորագրված է բուն արձանագրությունը:

Ներքևի մասը զեղեցկաբանդակ փորագրի խաչքար է, որի վրա, ցածում, փորագրված է. «Յակոբբանի ծնողաց Նիկողոսին, Լելուն»: Իսկ խաչի թևերի վրա փորագրված է. «Սուրբ

Յովնանենէս Մկրտիչ», աշ կողմում՝ «ԲՎ. ՌՃՄԹ» (1710):

Եկեղեցու արևելյան պատի վրա կան նաև համանման ուրիշ փորձրագիր, գեղեցկաքանդակ խաչքարեր, ի հիշատակ Մելիք Աղամալի տոհմի անդամներին, կան նաև երկու զարդաքանդակներ և դրանց ներքևի համանման թուղաների նուրբ քանդակները:

Եկեղեցու արևմտյան և հարավային պատերի մեջ հազդված են մի քանի խաչքարեր, որոնք հավանորեն մնացել են հին շինությունից և հետո, վերաշինության ժամանակ, զետեղվել են իրենց ներկա տեղերում: Ուշագրություն են արժանի հարավային դռան բարավորի և կողերի զարդաքանդակները:

Այդ խաչքարերից մեկը զետեղել է տվել Աղեքսանդր Զուղայեցի կաթողիկոսը, եկեղեցու շինության ավարտման առթիվ, իսկ մյուսներից մեկը կրում է «Աւետիկ, ԲՎ. ՌՃՄ» (1709) արձանագրության նշ:

Եկեղեցու ներսում, սյուների վրա և մեծ սեղանի կողքին ևս կան արձանագրություններ: Այսպես, ձախակողմյան սյան վրա, վերևում, փորագրված է խոշոր տառերով. «Յիշատակ է սիւնս այս նիկողոսի որդի Սարգսի կողակից Մարիանին և սիւնս այս նիկողոսի որդի Սարգսի կողակից Մարիանին և դուստր նանագուլին»:

Սյան ներքևում, պղնձագույն տառերով, փորագրված է. «Յիշատակ է սուրբ խաչս եկեղեցիս Մելիք Աղամալին և ծնողացն Մելիք Մատուրին և Խանրեկին և կողակից Մարիամին, որոցն Մելիք Մատուրին, Առնակին»:

Եկեղեցու ներսում, ձախ սյան վրա, խոշոր, սև տառերով փորագրված է. «Յիշատակ է

սուրբ Զատի ֆարշն մագաղոբ Բայրամի որդի Յարուսիւնին... Եղիսաբէթին, որ Վարդավառի նաւակաւեաց պատարագն միշտ եղիցի սոցա ճոգուն»:

Եկեղեցու ավագ սեղանի կողքին, խոշոր, սևատառ, կա հետևյալ արձանագրությունը. «Յիշատակ է մեծ սեղանի սիվաակցնին, նկարածաղկին, Մելիք Արամիւմին, աղա Սանակին Աղամալով և իւր անէր աղա Օհաննէս Աղաջանով»:

Ս. Հովհաննէս եկեղեցին ժամանակին եղել է հարուստ, ունեցել է եկեղեցական ճոթ սպասներ և թանկարժեք վարագույրներ, որոնցից մեկը ունեցել է հետևյալ արձանագրությունը. «Յիշատակ է վարագույրս աղա Մանուկ Յակոբյանեանին և բնոն իւրոյ Թեկդի Խարունին, ի զուտն Երևանայ Կոնդի Սուրբ Յովնանենէս եկեղեցւոյն, յամի Տնտոն մերոյ 1800, ի Հնդկիկս»:

Եկեղեցու բակում եղել է աղբյուր, որը կուլվել է «Ս. Հովհաննէսի աղբյուր»:

Ս. Հովհաննէս եկեղեցին Երևանի պատմական եկեղեցիներից մեկն է: Եկեղեցում պաշտոնավարում են երեք քահանա հայրեր, եկեղեցու ուխտի օրն է Հովհաննիս Կարապետի տոնակատարության օրը, հունվարի 6—7:

Եկեղեցում վերջերս կատարվեցին մասնակի վերանորոգություններ:

1954 թվականին եկեղեցու ներսում կատարվել են հիմնական բարեփոխումներ, կառուցվել է հյուսիսային կողմի պարիսպը:

Անցյալ տարի, Վազգեն Ա Վհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ, եկեղեցու տանիքը վերանորոգվեց և պատվեց նոր ցինկապատ թիթեղներով: Կառուցվեց նաև փոքրիկ զանգակատուն:

4 Իրվանդ Շոնադզ, «Հին Երևանը», էջ 206:

5 Նույն տեղում, էջ 206—207:

